

ciona més amb *tormo* que amb *turma*, tot i la seva *u*.

Torm amb els seus derivats i variants constitueix una entitat lèxica peculiar de l'ibero-romànic, que només ens és comú amb el domini castellà. Ni en el camp toponímic a penes arriba a sobreeixir lleument pels Pirineus occidentals: *túrmo* «grosse pierre» i *túrmou* «rocher de fortes proportions» en el gascó del País de Baredje, limítrof (Palay), amb notable *u* (pron. *ü*); i l'ALGc. només arribà a registrar *türmu* («gros rocher, sounmet secondaire arrondi à flanc de montagne» III, 784), a Tramesaigues capdamunt de la Vall d'Aura. A la Vall d'Aran res de viu, a penes algun rar fòssil toponímic; de fet només puc constatar-ne un: la *Roca de Tórma* (pron. *ü*), ben visible en terme de Casarill, dreta de la Garona.

Altrament (amb una transposició, gens estranya en parlars on es troba *droumi* 'dormir', *broumadye* 'formatge' i altres): *troumaquère* «amas de pierres, de blocs de rocher, chaos», *Troumacal* (cf. infra en els DERIV.), gran veral a la vall de Gavarnia (47° × 2° 55', mapa Schrader) i el nom del circ de *Troumouse*, dins el mateix «canton» (terme de Heàs). Més enllà, res, per França ni Itàlia.²

Dins el domini castellà n'hi ha moltes proves, a part de les ja citades de l'Alt Aragó: ja figura *tormo* en els dícns. aragonesos de DMPeralta (1838) i Borao amb el sentit de «terrón de tierra o de azúcar»; Casac. el recollí a Ansó com a 'terròs de sucre' (BDC xxiv, 182); i Kuhn, per a «cualquier conglomerado, azúcar etc.» i 'gleva'; en molts pobles, des de la Serra de Guara i l'alta vall de Broto fins a Ansó (ZRPb. LV, 572; RLiR xi, 161). En basc està limitat al Roncal i el Zaraitze, *tormu* «motte de terre». A part dels catalans, els NLL que n'aplega MzPi (Orig., 200) comprenen *Tormillo* a la prov. d'Oscá, *Tormillos* a Sòria i Burgos i *Turmiel* a Guadalajara; possiblement també el nom del riu *Tormes*, de Salamanca (qüestió sobre la qual, veg. n. 3 del DECH).

Però així com, en terres catalanes, la vitalitat del mot i els seus derivats és més limitada, o decau del tot, cap a Llevant; i, en general, va de baixa de NO. a NE. i SE.: es nota que, en domini cast., va en declivi cap a Ponent i s'esvaeix al NO. N'hi ha certament un vell testimoni, ben occidental, en el líric Páez de Ribera de princ. S. xv; que, planyent-se de la pobresa en què ha caigut, declara sentir-se «tanto pesado / que non se me puede el cuerpo mover / a cosa del mundo que quiera fazer; / si non, como *tormo*, estarme asentado», és a dir com una penya; i el del poble de *Tormillos*, el nom del qual ja es troba així en un doc. de 1075, és a la província de Burgos.

Però a penes se'n troben testimonis antics en llengua castellana. I fins el primer lexicògraf que el recull —«*tormo*: peñasco eminente desatado de otros, pero de piedra viva»—, Covarrubias, a. 1611, podria ser sospitad d'influència valenciana. De tota manera no mancaria en el cor de Castella, a la Serra de Guadarrama, on el geòleg Gálvez Cañero explica que *tolmos* o *tolmeras* són «grandes cantos, solos o amontonados, procedentes de la descomposición del granito, que for-

man parte del estrato cristalino». I hi ha en aquella serra un penyal famós dit «Canto del *Tormo*».

No es pot pas fer gaire o gens de cas de la variant amb *-l-*: en el *DACadEsp.* apareix per primer cop en l'ed. de 1914, junt amb la falsa etimologia TŪMŪLUS 'alteró, pujolet' i no és més que una pronúncia andalusada (o, com a molt, dissimilada), usada com esforç legitimador encaminat a fer acceptar aquesta faldrnia etimològica; veg. en el *DCEC/DECH* (v. 555b35-59), els detalls de les dades que en donen els autors, inequívocament demostradors d'aquesta tesi.

A part dels d'aquests, hi ha testimonis del mot a Múrcia, amb el significat de «terrón»; a Andalusia, i en concret Almeria, com a «plasta o terrón grande que saca el arado»; potser és amb *-l-* a la prov. d'Albacete, on designa una famosa estació prehistòrica, veg. H. Breuil i R. Lantier, «Villages Pré-Romans de la Pén. Ibérique. II. Le *Tolmo* à Minateda», 27 pp., Val 1946; *Val del Tolmo*, entre Quinto i Codo, en el partit de Belchite; com que J. Magaña en el seu vocabulari de la Rioja, pren constantment per model el *DACadEsp.*, potser hem de posar en dubte la forma de *tolmo* «terrón» localitzada a Pradejón, mentre que són fidedignes la variant *tormón* id., que situa a Huércanos, i *termón* a d'altres pobles.

Tota la gran massa unànime de documentació antiga, així com la fonètica normal castellana, obligarien ja a descartar la indefensable etimologia TUMULUS, fins i tot si el català no s'hi oposés en forma rotunda, i hi hagués bon fonament semàntic. No hi perdem temps; i no cal ni tan sols remetre a la resta del que se'n va dir en el *DCEC/DECH*. Les altres que s'havien intentat no són menys dolentes. Cap relació amb l'al. *turm* 'torre' (Diez, *Wb.*, 492), car aquesta forma i la més antiga *turn* són formes tardanes preses c. a l'a. 1000, del fr. ant. *torn/torz*, tret de TURRIS, per un fenomen analògic propi de la declinació francesa. No es pensi més en l'audaçíssima combinació de M-Lübke (*REW*, 9005), suposant un singular *TŪRMUM, extret del llatí TŪRMA 'batalló', 'escamot': ni si tinguéssim cap indicatiu que donés peu a admetre tal malentès, no es concebria aquesta «petrificació» d'un collectiu humà o zoològic. Per un mot arrelat al terreny ja fóra desencaminat partir d'una paraula grega, τῶρμος, 'clot per clavar-hi un tac', 'clavilla, permòdol' (com volia Alessio, *RFE* xxxviii, 236), ni si el sentit s'ajustés i no manquéssim de tota base per creure que es vagi usar en llatí un tal hel·lenisme.

Tractant-se d'un mot tan vinculat al terreny i a les muntanyes, és probable, a tot ser-ho, que estiguem davant una herència pre-romana. Però no basca ni bascoide (a desgrat del *tormu* salacenc i roncalès, sens dubte manllevat del romànic), car s'hi oposa la T-inicial. Ben possible en principi que sigui ibèric o indoeuropeu, començant fins i tot pel cèltic; si bé quant a aquest ens deixa ben escèptics el fet de no trobar-li cap agafador en les llengües de la família; ni suport gaire concret en l'onomàstica antiga: ³ cert que llavors se'ns fan trobadissos els TURMOGI, -GOS, «del riñón de Burgos», però encara que Sánchez Albornoz (*Rev.*